

ד"ר ארז רפאל יעקבי

אותות מועדים ימים ושנים

א. "שוב אשוב אליך כעת חיה" (בראשית י"ח, י)

לאחר מילתו של אברהם ומילתם של בני ביתו, מופיעים באוהלו של אברהם שלושה מלאכים: אחד לרפא את אברהם, אחד לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום (רש"י פרק י"ח, ב ד"ה "והנה שלושה אנשים"). רש"י מציין את התאריך בו הופיעו המלאכים אצל אברהם בד"ה "כעת חיה" (בראשית פרק י"ח, י): "כעת הזאת לשנה הזאת, ופסקה היה, ולפסקה הזאת נולד יצחק". רש"י לומד את התאריך מתוך האמור אצל לוט בפרק י"ט, ג: "ויעש להם משתה ומצות אפה ויאכלו" ואומר רש"י על אתר (ד"ה "ומצות אפה") "פסקה היה".

ציון מדויק יותר של תאריך ביאתם של המלאכים, בהתאם לשיטתו של רש"י, מופיע במדרש תנחומא, פרשת בא על הפסוק "ויהי מקץ שלשים שנה...": "כשהגיע הקץ, לא עכבם כהרף עין. בחמישה עשר בניסן נגזרה גזרה ונדבר עם אברהם אבינו בין הבתרים. בחמישה עשר בניסן באו מלאכי השרת לבשרו על יצחק. בחמישה עשר בניסן נולד יצחק. בחמישה עשר בניסן נגאלו ממצרים. בחמישה עשר בניסן עתידין להגאל משעבוד גלויות". מדרש תנחומא מציין את החמישה עשר בניסן הן כיום ביאת המלאכים לבשר והן את יום לידתו של יצחק בשנה האחרת.

הפסוקים המתארים את לידתו של יצחק מזכירים שוב את העובדה שיצחק נולד "למועד אשר דבר אתו אלקים" (פרק כ"א, ב). רש"י במקום (ד"ה "למועד אשר דבר אתו") מפרש: "דמליל יתיה, את המועד אשר דבר וקבע כשאמר לו למועד אשוב אליך, שרט לו שריטה בכותל, אמר לו, כשמגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת תלד". רש"י מציין שלא בלבד שהמלאך אמר לאברהם בפסח, שבפסח הבא יוולד יצחק, המלאך גם מאמת ומחזק את דבריו בעזרת שריטה בכותל אשר בהגיע החמה אליה יוולד יצחק.

מתוך פירושו של רש"י יש להבין שהמלאכים השתמשו בסוג מסוים של שעון שמש. אינני יודע בדיוק כיצד עובד שעון זה, אך אני מרשה לעצמי להניח את שלוש ההשערות הבאות:

1. מדובר בשעון שמש – כפי שמצוין ברש"י: "כשמגיע חמה לשריטה זו".
2. מיקום השריטה שנשרטה על ידי המלאכים בכותל מתאים ליום אחד בלבד בלוח השנה.

3) דיוק השעון והשנתות שלו (השריטות בכותל) מאפשרות הבחנה בדיוק מינימאלי של יום.

מתוך המציאות בה אברהם חי, ברור כי מדובר במתקן מיוחד. המלאכים פוגשים את אברהם כאשר הוא "יושב פתח האהל", ואילו המלאכים שורטים לו שריטה בכותל. ברור שאין הכוונה לשריטה על יריעות האוהל, שהיום הוא בבאר שבע ומחר בחברון, אלא מדובר במתקן אשר שימש למדידת זמן. שעון שמש דומה, אם כי כנראה בעל דיוק מדידה שונה, אנו פוגשים בהקשר של גאולת מצרים (אשר קושרה על ידי התנחומא ללידת יצחק). באזהרת משה את פרעה לפני מכת הברד אומר משה: "הנני ממטיר כעת מחר ברד כבד מאד" (שמות ט', יח). מפרש רש"י (ד"ה "יעת מחרי"): "כעת הזאת למחר. כשתגיע חמה ללחן ירד ברד". ברור שכאן מדובר בדיוק זמני גדול הרבה יותר מדיוק של יום אחד. אצל משה מדובר בדיוק של דקות אם לא למטה מכך, שהרי משה בהזהרתו לפרעה לפני מכת בכורות משנה את הזמן של חצות הלילה ל"כחצות הלילה" (שמות י"א, ד) בגלל אפשרות לטעות אצל אצטגניני פרעה, כך, שניתן להבין שבידי אצטגניני פרעה יש אמצעי מדידה מדויקים ברמת הדקות, ולכן מובן ששעונו של משה בו הוא מתפאר, מדויק יותר.

על פי הבנתנו עד כה את פירוש רש"י אנו ניצבים בפני בעיה. על פי המדרש הזמן אשר חולף בין בוא המלאכים ללידתו של יצחק הוא בדיוק שנה אחת, על פי רש"י שמציין את חג הפסח כזמן בוא המלאכים וכזמן לידתו של יצחק ואינו מציין תאריך מדויק, ניתן להגיד כי מדובר בשנה שלימה פלוס מינוס (+) שבעה ימים – כאורך חג הפסח (לדוגמה: במידה והמלאכים באו ביום הראשון של פסח ויצחק נולד ביום האחרון של החג מדובר בשנה פלוס (+) שבעה ימים, במקרה ההפוך מדובר בשנה מינוס (-) שבעה ימים).

להערכת, רש"י מתבסס בפירושו, כנראה, על התנחומא שהובא לעיל, כך, שגם הוא סובר שמדובר בשני הזמנים בחמישה עשר בניסן. כל האמור בפסקה זו מדובר על פי התאריך העברי, על פיו נקבע חג הפסח (חודש האביב), השנה העברית היא שנת ירח ואורכה הוא 354 ימים. על פי התנחומא עוברים 354 ימים בין בוא המלאכים ללידתו של יצחק, על פי רש"י אפשר לדייק פחות ולמנות $354+7$ ימים בין בוא המלאכים ללידתו של יצחק. הזמן הרב ביותר בין שני זמנים אלה הוא 361 ימים. לעומת זאת, הנחתנו הראשונה לעיל, על פי רש"י, הייתה כי מדובר בשעון שמש. שנת שמש היא שנה של 365 ימים. כך, שעל פי התנחומא יוצר הפרש של 11 יום בין שעון השמש לבין הלוח העברי ולפי רש"י ניתן לצמצם פער זה עד כדי 4 ימים (למרות שפשוט יותר לאמר כי אין הבדל בין רש"י והתנחומא).

הגמרא במסכת ראש השנה יא, ע"א נוקבת תאריך שונה לזמן ביאתם של המלאכים לאברהם (תאריך זה מקושר למילתו של אברהם וכפי שצינו לעיל, אחד המלאכים בא כדי לרפא את אברהם): "בפסח נולד יצחק מנלן כדכתיב "למועד אשוב אליך" אימת קאי (המלאך המבשר)... אלא דקאי בחג (סוכות) וקאמר ליה בניסן (תלד שרה)".

וכן מפרש התוספות במקום (ד"ה "אלא" דקאי בחג וקאמר לה בניסן): "סוגיא דשמעתא מוכח דבתשרי נמול אברהם". הוה אומר, שלפי הגמרא במסכת ראש השנה

המלאכים באו לבשר את אברהם בתשרי ובפסח (כך אומרת הגמרא במירוש) נולד יצחק. התוספות בד"ה דלעיל אומרים כי הסוגיא בראש השנה אינה מסתדרת עם מדרש תנחומא שנוקב בט"ו בניסן כיום הבשורה.

הגמרא במסכת ראש השנה עומדת בפני בעיה אחרת: אם המלאכים באו לבשר את אברהם בחג סוכות, הרי ששרה מתעברת לכל המוקדם בחג זה, אם כן עד לפסח נותרו שישה חודשי הריון בלבד. יתרה מכך, הגמרא מקשה שם: "סוף סוף כי מדלי מר יומי טומאה בצרי לה", וכפי שמפרש שם רש"י (ד"ה י"כי מדלי מר יומי טומאה"): "טומאת נדה דקיי"ל (ב"מ פז, ע"א) שרה אָמְנו אִוְתוּ יוֹם פְּרָסָה נְדָה...". כך שהריונה של שרה היה קצר משישה חודשים. על כך מתרצת הגמרא: "תנא אותה שנה מעוברת היתה".

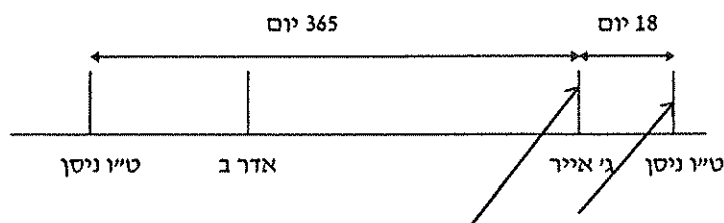
האם גם התנחומא (ורש"י בעקבותיו) מקבל את העובדה, לפי הגמרא בראש השנה, שאותה שנה מעוברת הייתה? במידה וכן, לכאורה שאלתנו חזקה יותר. בהנחה שחודש העיבור הוא כנהוג אצלנו, אדר, ובהנחה שחודש העיבור הוא חודש חסר (אם החודש הוא חודש מלא יש לעדכן את המספרים להלן ב-1) הרי שאותה שנה עברית, שהתחילה בניסן בו הגיעו המלאכים לבשר את אברהם ומסתיימת באדר ב', 15 יום לפני לידת יצחק, הייתה בת 383 ימים. אם כן, שנת הירח באותה שנה הייתה ארוכה ב-18 יום משנת השמש, כך ששאלתנו מתעצמת, לכאורה.

על מנת לתרץ את קושייתנו יש ללמוד את רש"י בפרק כ"א, ב (ד"ה "למועד אשר דבר אתו") בצורה נכונה. מתוך דברי רש"י ניתן לדייק, כפי שנעשה בהמשך, שרש"י סובר את דברי הגמרא במסכת ראש השנה: "תנא אותה שנה מעוברת היתה". רש"י כותב את הדברים הבאים: "למועד אשר דיצר אמו: דמליל יתיה אִתּ המועד אשר דצר וקצט. כשִׁאֲמַר לוֹ לְמוֹעֵד אֲשֶׁר לֵאמֹר לוֹ שְׂרִיטָה בְּכֹתֵל וְאָמַר לוֹ: כְּשִׁתְּגִיעַ חֲמָה לְשִׁרְיָה זֶה בְּשָׁנָה הַאֲחֵרָת תִּלְדִּי".

עד כה הנחנו הנחה נסתרת שמלאך אשר עומד בט"ו בניסן לפני אברהם שורט שריטה בכותל, שריטה אשר מתאימה למצב השמש בט"ו בניסן של שנת הבשורה, ואשר אמורה להתאים למצב השמש ביום ט"ו בניסן של שנת לידתו של יצחק. אם הנחה זו היא הנחה נכונה, הרי ששאלתנו טובה, שכן שעון השמש אינו יכול לציין תאריכים שזיהים בשתי שנות ירח עוקבות על ידי אותה שנתה (אותה שריטה בכותל). בשנת ירח רגילה שריטת השמש של ט"ו בניסן של שנת הבשורה תתאים לכ"ו בניסן של שנת הלידה ולא לט"ו בניסן.

אך רש"י כאמור לעיל, אינו מקבל את ההנחה הנסתרת המצויה בסעיף הקודם. לפי רש"י, המלאך עומד לפני אברהם בט"ו בניסן של שנת הבשורה, אך השריטה אותה הוא שורט בכותל מתאימה לתאריך ג' אייר של שנת הבשורה.

מאחר ולפי הגמרא במסכת ראש השנה אותה שנה, שנת הבשורה, הייתה מעוברת (וכפי שהנחנו חודש אדר ב' של שנת הבשורה היה חסר), הרי שנת הירח (של שנת הבשורה) הייתה ארוכה ב-18 יום משנת השמש. 365 ימים, אורך שנת השמש, מתאריך ג' אייר של שנת הבשורה המעוברת, חל בט"ו בניסן של השנה הבאה, שנת לידתו של יצחק, ראה ציור 1.

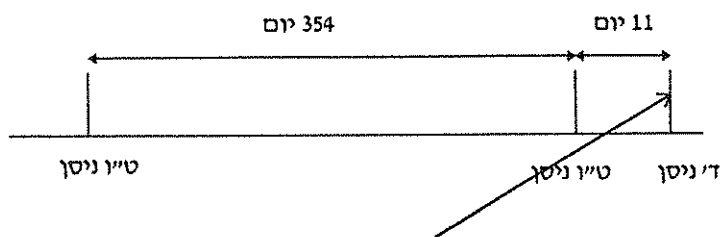

המלאך עומד בט"ו ניסן ומסמן שריטה המתאימה לג' אייר

ציור 1. תאום תאריכי שמש וירח בשנה מעוברת לפי רשיי (לא לפי קנה מידה)

לפי דברינו, המתוארים בציור 1, השריטה ששרט המלאך בכותל מתאימה לתאריך עתידי גם בשנת הבשורה. השמש תגיע לאותו סימן בכותל **פעמיים**, פעם אחת בשנת הבשורה, בג' אייר ופעם שנייה בשנת הלידה בט"ו ניסן. המרחק הזמני בין שני תאריכים אלה של שנת הירח המעוברת, הוא 365 ימים, כאורך שנת השמש.

במידה ושנת הבשורה הייתה שנה רגילה (שאינה מעוברת), הרי שניתן היה לתאם את התאריכים על פי ציור 2.

המלאך עומד בט"ו ניסן ומסמן שריטה המתאימה לד' ניסן

ציור 2. תאום תאריכי שמש וירח בשנה לא מעוברת (לא לפי קנה מידה)

השריטה ששרט המלאך בכותל מתאימה לתאריך שכבר חלף בשנת הבשורה. תאריך זה, ד' בניסן של שנת הבשורה, חל 11 יום לפני יום הבשורה, ט"ו בניסן. מיום הבשורה עד יום הלידה חולפת שנת ירח של 354 יום, אך מתאריך ד' בניסן (של שנת הבשורה) עד יום הלידה חולפים 365 ימים כאורכה של שנת השמש. על פי תיאור זה השמש תגיע לסימן ששרט המלאך בכותל **פעם אחת בלבד**.

רש"י מדייק וכותב: "שרט לו שריטה צכותל ואמר לו: כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת תלד". במידה ורש"י היה סובר כי שנת הבשורה הייתה שנת ירח רגילה, די היה לכתוב: "שרט לו שריטה בכותל ואמר לו: כשתגיע חמה לשריטה זו תלד", שהרי מיום הבשורה עד יום הלידה השמש תגיע לשריטה פעם אחת בלבד, ביום הלידה! רש"י מדייק: "בשנה האחרת" לומר לך, לאברהם: דע לך שעתידה השמש להגיע לשריטה זו ששרטתי לך גם בשנה זו, שנת הבשורה (בג' אייר), אך לא לזמן זה דברתי. רק כשתגיע השמש לשריטה זו בשנה האחרת, רק אז יגיע יום לידתו של יצחק. האפשרות היחידה בה תגיע השריטה לאותו מקום, בין שני תאריכים זהים בשנות ירח עוקבות, תקרה אם אורך שנת הירח גדול מאורך שנת השמש, היינו בשנה מעוברת בלבד. "תנא: אותה שנה מעוברת היתה".

ב. הקשת – אות הברית (בראשית ט', יד)

יותר מ-1600 שנים חולפות בין יומה הראשון של הבריאה, יום בו ברא הקב"ה את האור, כפי שמתואר בפסוק השלישי של התורה: "ויאמר אלקים יהי אור – ויהי אור", ובין נתינת הקשת בענן לאות ברית בין הקב"ה ובין הארץ (בראשית ט', יג), לאחר יציאת נוח מהתיבה.

מדברי הפסוק "את קשתי נתתי בענן" ניתן להבין שלא נראתה קשת עד לאחר המבול. אך מצד שני, ניתן גם לפרש כי קשת נראתה בענן עוד לפני המבול, ורק הפיכתה לאות ברית בין הקב"ה לבין הארץ התרחשה לאחר המבול. אנו נוטים יותר לקבל את האפשרות הראשונה מפני שהיא קרובה יותר, לפי דעתנו, לפשט הכתוב.

תפקידה של הקשת כפי שמוסבר בפרק ט' הוא: "והיה בענני ענן על הארץ ונראתה הקשת בענן. וזכרתי את בריתי אשר ביני וביניכם ובין כל נפש חיה בכל בשר ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר" (פסוקים יד-טו). רש"י בד"ה "בענני ענן" מפרש: "כשתעלה ממשנה לפני להציא חשך ואצדון לעולם". הווה אומר, שהקשת היא מעין "אות למצבי חירום" בהם הקב"ה רוצה להביא אבדון מלא או חלקי בעולם. על מנת "להזכיר" לקב"ה את הבטחתו: "ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ" (פסוק יא). הקשת הופיעה אחר המבול על מנת להרגיע את יושבי הארץ ולהבטיח להם כי לא יהיה מבול נוסף.

בפרק ו' פסוק יז מסביר רש"י את השם מבול: "מבול – שכלה את הכל, שכלל את הכל שהוציל את הכל מן הגזוה לנמוך... שהציף את הכל והציאם לצבל שהיא עמוקה...". המבול הורס, מבלבל והופך יוצרות (גבוה לנמוך). יש לשים לב כי רש"י מקשר את בבל למבול. הקישור אינו רק מצד השם בבל, אשר שורשו קרוב לשורש המילה מבול, לפחות על פי חלק מפירושו של רש"י לפסוק, אלא עמוק יותר. בהמשך המאמר נשתמש בקשר זה.

העולם בעת בריאתו נבנה כיצירה הרמונית. לכל חלק בבריאה יש תפקיד, לכל זמן ולכל חפץ. בפרק הראשון בתורה בו מתוארת בריאת העולם חוזרים שני מוטיבים המבטאים את חלוקת התפקידים בין הברואים, מצד אחד, ואת ההרמוניה ביניהם, מצד שני.

המוטיב הראשון, המציין את חלוקת התפקידים בין הברואים, הוא ההבדלה:

הקב"ה מבדיל בין האור ובין החושך (בראשית פרק א' פסוק ד).
הקב"ה בורא את הרקיע, אשר מבדיל בין המים שמתחת לרקיע למים שמעליו (שם, פסוקים ו-ז).

הקב"ה מבדיל בין היבשה לבין מקוה המים (שם פסוק ט).
הקב"ה בורא את המאורות להבדיל בין היום ובין הלילה ובין עונות השנה (שם פסוק יד).

הקב"ה מבדיל בין שני המאורות וממשיל אותם ביום או בלילה, כך שהם מבדילים בין האור ובין החושך (שם, פסוקים טז-יח).

המוטיב השני הוא בריאת מינים שונים, מוטיב המצוין בביטוי למינהו בהופעתו השונות.

נבראים עץ עשה פרי למינו (שם, פסוק יא).

דשא עשב מזריע זרע למינהו (שם פסוק יב).

נבראים דגים ועופות כנף למיניהם (שם, פסוק כא).

נבראים חיות בהמות ורמש האדמה למיניהם (שם פסוק כד).

העולם נברא תוך תכנון של "הסתכל באורייתא וברא עלמא". בעולם זה יש הבדלה בין התפקידים המיועדים לנבראים השונים ובו נבראות בריות דומות ממשפחה אחת, אך ישנם הבדלים בין הבריות השונות מאותה משפחה, יש "מינים" שונים. בין המינים השונים ובתוך הבריאה כולה שוררת הרמוניה אשר אינה מטשטשת את חלוקת התפקידים הברורה. עולם מגוון והרמוני זה מתואר לאחר השלמתו במילים "והנה טוב מאד" (שם, פסוק לא).

בדורות שבין בריאת העולם ובין המבול מתחילים הנבראים להפר את ההרמוניה. בני הדור הראשון, בני אדם וחיה, אינם מסוגלים לחיות בינם ובין עצמם בשלום, וקין רוצח את הבל. בני הדורות הבאים: "תובל קין לטש כל חרש נחשת וברזל" – היינו מתקין כלי זיין לרוצחים (רש"י פרק ד', כב). אנשי השררה מתחילים להתעמר בנתיניהם (ראה רש"י פרק ו', ב ד"ה "כי טבת הנה") והעולם נמלא חמס (פרק ו', יא). גם החיות בינן לבין עצמן משחיתות דרכן ומתערבות זו בזו כפי שכתוב בפרשת נח ומפורש ברש"י שם פס' יב.

היחסים בין הארץ ובין האדם מתערערים לאחר האכילה מעץ הדעת. האדמה מתקללת בעוון האדם. היחסים ביניהם מדורדרים עוד לאחר שהארץ מקבלת את דמיו של הבל. בגלל היחסים המערערים בין האדם לאדמה, האדמה מצמיחה

צמחים שלא כדרך הטבע. "וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את עשב השדה" (שם ג', יח), וכפי שמפרש רש"י (ד"ה "ואכלת את עשב השדה"): "אלל מה אמור כאן בראש הענין, ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה, ואחר העצבון וקץ ודרדר תצמיח לך, כשחזרה קטניות או ירקות גנה, היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי השדה, ועל כרחק תאכלם".

ההרמוניה בבריאה נהרסת בהתמדה ככל שמתקרבים למבול. עד שנחתם דינם ב"קץ כל בשר" ומפרש רש"י (שם, ו', יג ד"ה "קץ כל בשר"): "כל מקום שאתה מולא זנות ועצודת אלילים, אנדרלמוסיה בזה לעולם והורגת קוצים ועש"י". הריסת ההרמוניה מצד הברואים גורמת לאנדרלמוסיה מצד הבורא.

גם במבול עצמו – העונש על הריסת הסדר מצד הברואים – הקב"ה מבליט את הנקודות הלא טבעיות.

המבול עצמו מתחיל בבקיעת כל מעיינות תהום רבה, ולאחריו נפתחות ארובות השמים (שם ז', יא). עד לזמן זה לא היו ידועים תהומות כגון חמי טבריה (ראה רש"י פרק ח', ב ד"ה "ויסכרו מעיינות") ופתיחת מעיינות תהום רבה הייתה בריאה מחודשת. כמות הגשם העצומה היורדת במשך 40 יום רצופים מספיקה להציף את כל העולם עד שראשי כל ההרים מכוסים בגובה של 15 אמות.

כל ימות המבול שובתים המזלות, השמש והירח ולא ניכר בין יום ולילה (רש"י שם פרק ח', כב ד"ה "ויום ולילה לא ישבתו") – חזרה לימי טרם הבריאה, ימי התוהו ובוהו.

ניתן לחלק חוסר הרמוניה לכמה אופנים. קל, אולי, להמחיש אופנים אלה באמצעות השוואה של העולם לתזמורת גדולה, אם כי ההמחשה לא תיתן הדמיה מושלמת:

א. חוסר הרמוניה כללי – בהשוואה לתזמורת: נגינה של חברי התזמורת שלא לפי תווים, כל אחד מנגן לפי ראות עיניו.

ב. החלפת תפקידים – בתזמורת: הכנר מנגן את תפקיד החצוצרה וכד'.

ג. מילוי התפקיד אך בלוח זמנים שונה, ללא התחשבות בסביבה. בתזמורת: נגינה שלא בקצב אחיד, כל אחד מאנשי התזמורת מנגן את תפקידו אך במקצב עצמאי.

עיון בפירושו של רש"י על פסוק יז שבפרק ו', אשר הבאנו לעיל, יכול להצביע על הקבלה בין סוגי חוסר הרמוניה ובין משמעויות השם מבול, אשר מבטא את מהות המבול. "מצול – שצלה את הכל" מתאר את התוצאה הסופית של כל סוגי האנדרלמוסיה יחד. "שצלצל את הכל" הוא חוסר הרמוניה הכללי המתאים לאופן א שלעיל. "שהציל את הכל מן הגזוה לנמוך" הוא מקבילה להחלפת התפקידים, עליונים למטה ותחתונים למעלה (אופן ב).

על מנת למצוא את האופן השלישי של חוסר הרמוניה יש צורך להמשיך את פירושו של רש"י על הפסוק, ומתוך פירוש זה להרחיק מעט להמשך פרשת נח. רש"י ממשיך שם בפירושו על הפסוק ואומר: "שהצף את הכל והביאם לצבל שהיא עמוקה", חלק זה בפירושו של רש"י מרחיק אותנו מדור המבול לדור הפלגה. אותה בבל

המוזכרת ברשימי על המבול מוזכרת גם בפרק י"א פסוק ט בקשר לדור הפלגה: "על כן קרא שמה צלל כי שם צלל ה' שפת כל הארץ ומשם הפילס ה' על פני כל הארץ". בלילת השפה מתוארת ברשימי: "זה שאלל לזניה וזה מציא טיט". לכולם יש מטרה אחת, אך אחד אינו מבין את השני. כל אחד מנגן את תפקידו, אך תפקידו אינו מתואם עם תפקידי הסובבים אותו. התוצאה של חוסר תאום זה, היא הפצת דור הפלגה על ידי הקבייה על פני כל הארץ, הפצה המתארת מצב בו כל אדם מתקדם לכיוון עצמאי. ניתן לדמות הפצה זו לאופן השלישי של חוסר הסדר אותו תארנו לעיל.

הבאת הסיפור על דור הפלגה נחוצה להמשך. בתוך עונש המבול לא ניתן לכלול גם את האופן הזה של חוסר ההרמוניה, מפני שעצם מחיית כל האדם וכל היקום אינה מאפשרת הפרדה והפצת בני האדם באותו הדור (אדרבא, המבול מחייב את כל שארית הפליטה להצטמצם לתוך תיבת עץ קטנה). מצד שני, חז"ל מרבים להשוות בין חטא דור המבול ובין חטא דור הפלגה ודוגמה לכך מביא רשימי בפרק י"א, ט ד"ה "ומשם הפיצם":

"למד שאין להם חלק לעולם הבא" (דברים דומים נאמרו גם על דור המבול בסנהדרין קח, ע"ב: "תייר דור המבול אין לו חלק לעולם הבא, שנאמר וימחו מן הארץ..."). "וכי איזו קשה של דור המבול או של דור הפלגה? אלו (דור המבול) לא פשטו יד צעיקר, ואלו (דור הפלגה) פשטו יד צעיקר להלחם זו, ואלו (דור מבול) נשטפו ואלו (דור הפלגה) לא נאכדו מן העולם! אלא, שדור המבול...".

דור הפלגה הוא דור שפושט ידו בקבייה, זה דור מורד כלפי שמיא, אלא שעומדת להם הזכות שהם חיים בשלום בינם ובין עצמם. זו אחת הסיבות מדוע לא מוחים דור זה. (יש, אולי, להוסיף סיבה נוספת לאי מחייתו של דור זה והיא: ברית הקשת אשר עומדת לדור זה שלא ימחה מעל פני הארץ). ברור כי דור זה היה חוטא וראוי למבול, יש אף להניח כי הקשת כיכבה בשמי אותו הדור, ולכן ברור, כי יש ללמוד גם מדור הפלגה על מהותה של הקשת, כפי שנלמד להלן.

אחת התופעות המופלאות בטבע היא ההרמוניה הצבעית של האור הלבן – אור השמש המאיר את כדור הארץ. הצבע הלבן אינו נחשב לצבע יסוד (או לצבע טבעי) בעקומת הצבעים. לא ניתן לקבל צבע לבן "טהור", אלא רק דרך הרכבה של כמה צבעי יסוד. הצבע הלבן השולט בעולמנו יכול לנבוע רק מהרמוניה של כמה צבעים, כך הקבייה ברא את העולם. אין זה סותר מופע של צבעים בודדים בעולם כמו הירוק בצמחים, האדום בדם וכדומה, יש לצבעים הטבעיים תפקיד בעולם, אך ההופעה המושלמת ורבת ההוד של הצבע הלבן – עליו נאמר: "זיירא אלקים את האור כי טוב" (בראשית א', ג), מחייבת הרמוניה של מספר צבעים.

האופטיקה (הענף בפיסיקה המסביר את תכונות האור, את התקדמותו בחומר ואת מעברו מחומר לחומר) מחולקת לשני ענפים: האופטיקה הפיסיקאלית, המסבירה את האור כתופעה גלית והאופטיקה הגיאומטרית, אשר מסבירה את התכונות החלקיקיות של האור. על מנת להסביר את תופעת הקשת די באופטיקה הגיאומטרית. (שני חלקי האופטיקה אינם סותרים אלא משלימים זה את זה. האור עצמו הוא דואלי יש בו מן הגל ומן החלקיק). האופטיקה הגיאומטרית, כשמה כן

היא, מתארת את התקדמות האור בקווים ישרים. גם מעבר אור מחומר לחומר מתואר על ידי שבירה של הקו הישר.

הקשת עצמה מופיעה בעולם, כאשר השמש והגשם משמשים בערבוביה. באופן טבעי, כאשר השמש משמשת ברקיע, ענני הגשם אינם בנמצא, וכאשר העבים מורידים מטר, השמש נחבאת מאחרי העננים. כאשר העולם זקוק לאות הקשת, ז"א כאשר העולם מתחיל לחזור לאנדרלמוסיה שאפיינה את דור המבול ודור הפלגה, יש צורך להזהיר ולהרתיע במופע קשת הנובע מתוך שימוש של השמש והמטר בערבוביה.

אך יתרה מזאת, הקשת עצמה מגלה לנו את שלושת האופנים של יציאה מאי סדר אותם תארנו לעיל:

- א. על מנת ליצור את הקשת יש צורך באי סדר כללי המתבטא בכמה צורות:
 1. כפי שציינו, הקשת עצמה מופיעה רק כאשר השמש וטיפות הגשם משמשים בערבוביה.
 2. הקשת אינה יכולה להופיע ללא **שבירת** קרני האור הישרות על ידי טיפות הגשם.
 3. גם התוצאה של שבירת קרני האור מופיעה לעינינו על ידי ההפך הגמור מקרניים ישרות, על ידי הקשת, שהקשר בינה לבין קו ישר הוא בנקודת השקה אחת בלבד (בניגוד למצולעים, אשר מורכבים מחלקי קווים ישרים. הרי המעגל – שקשת היא חלק ממנו – הוא מעין מצולע עם מספר אין סופי של צלעות, או להפך זהו "מצולע" ללא צלע ישרה אחת).

ג. בקשת, שוב אין אנו רואים את האור הלבן, ההרמוני. דמות הקשת המופיעה לעינינו היא תוצאה של נפיצת האור הלבן לצבעי היסוד אשר מרכיבים אותו. על מנת ליצור את הקשת יש צורך להרוס את ההרמוניה של הצבעים ולהפריד ביניהם במרחב.

משפט אחרון זה יכול היה, בחילופי מילים מינימלי, לתאר את עונשם של דור הפלגה. תכונה זו מתאימה לחלקי התזמורת אשר מנגנים את תפקידם אך במקצב שונה, גם נפיצת האור נובעת מהתקדמות שונה (מבחינת הזווית והמהירות) של צבעי הקשת תוך כדי שבירתם.

ג. תכונה נוספת של הקשת המופיעה לעינינו הוא סדר הצבעים בה. הצבע הסגול הוא הצבע הפנימי ביותר בקשת, שאר הצבעים מופיעים לפי סדר אשר נקבע לפי אורך הגל שלהם עד לצבע החיצוני ביותר, הצבע האדום. גם בסידור זה ניתן להבחין ברמז אלוקי להפיכת סדר. האור, בתחום הנראה, בעל האנרגיה הגבוהה ביותר הוא האור (הצבע) הסגול.

מהצד השני נמצא האור האדום (לו יש את האנרגיה הנמוכה ביותר). הקבי"ה מסדר את הקשת כך שהאור "החזק" ביותר נמצא למטה עם הקשת "הקטנה" ביותר ואילו את האור "החלש" ביותר הוא "מרים" למעלה ומעניק לו את הקשת הגדולה ביותר. ניתן למצוא לכך ביטוי ברש"י, המסביר את המבול, שהבאנו לעיל: "שקוציל את הכל מן הגזיה לנמוך".

מתוך השוואה זו ניתן לראות את ההתאמה בין חטאי דור המבול ודור ההפלה, לבין עונשם במבול ובהפצה על פני הארץ, ובין האות בו משתמש הקב"ה על מנת להתריע ולהזכיר מפני חושך ואבדון אשר היו צריכים לבוא לעולם בגלל חטאי הנבראים.

בחרתי לסקם השוואה זו (ואת המאמר) בטבלה הבאה:

סוג אי הסדר	בתזמורת	בתיאור רש"י	בקשת
1. אי סדר כללי	נגינה חופשית – כל נגן מנגן שלא על פי תווים, במקצב עצמאי	שבלבל את הכל	גשם ושמש משמשים יחד, שבירת קרני האור, הופעת קשת במקום קווים ישרים
2. היפך יוצרות	כינור מנגן את תפקיד החצוצרה	שהוביל את הכל מן הגבוה לנמוך	סידור הצבעים בקשת, הסגול למטה והאדום למעלה
3. נפיצה	נגינה ללא מקצב אחיד	"ימשם הפיצם ה' על פני כל הארץ" ¹	נפיצת צבעי האור

1. במשבצת זו של הטבלה הבאנו ציטוט מהכתוב – הדברים ברורים ללא צורך בפירוש.